

Հ Ի Ա Հ Ա Ն Գ
ԽՈՇՈՐ ՅԵՂՋՅՈՒՐԱՎՈՐ
ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ
ՍԵՐՄՆԱՎՈՐՈՒՄՆ
ԱՆՑԿԱՑՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

636

Հ-99

Հ Ա Յ Պ Ե Տ Հ Ի Ա Տ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1940

636

պ.

h-99

30 JUL 2010

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Ք
ԽՈՇՈՐ ՅԵՂՋՅՈՒՐԱՎՈՐ
ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ
ՍԵՐՄՆԱՎՈՐՈՒՄՆ
ԱՆՑԿԱՑՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հ Ա Յ Պ Ե Տ Հ Ր Ա Տ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1940

24/3
40

ИНСТРУКЦИЯ
ПО ПРОВЕДЕНИЮ ИСКУССТВЕННОГО ОСЕМЕНЕНИЯ
КРУПНОГО РОГАТОГО СКОТА
Армгиз, Ереван, 1940

I. ԿԱՅԱՆՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

1. Խոզեր յեղջյուրափոր անասունների արհեստական սերմնափորումը կիրառվում է վորպես զոոտեխնիկական միջոցառում, հոտի վորակական լավացումն արագացնելու, բարձրարժեք տոհմային ցուլերին ավելի լավ ոգտագործելու և վորպես անասնաբուժական ձեռնարկում՝ վարակիչ հիվանդությունների տարածման դեմ պայքարելու:

2. Արհեստական սերմնափորման կայանները կազմակերպվում են հաստատված պլանին համապատասխան, վորպես կանոն, վարակիչ հիվանդություններից ազահով տնտեսություններում (ֆերմաներում), կոլտնտեսությունների նախրի, կոյսրիտեղականների և մենատնտեսների անասունների, իսկ քաղաքներում և բանվորական ավաններում՝ քաղաքի և ավանի բնակչության պատկանող կովերի սպասարկման համար:

3. Անասուհիով տնտեսություններում արհեստական սերմնափորման կայաններ կազմակերպելու համար անսպախման պահանջվում է հանրապետական Հողօգտագործատի անասնաբուժական վարչության թույլատվությունը:

4. Յեթե պլանով նախատեսնված է սպերմայի փոխադրում, այդ դեպքում հիմնական կայանին կարող են ամբացվել ոժանդակ կայաններ: Հիմնական և ոժանդակ կայանների միջև ընկած տարածությունը փորոշվում է սպերմա անդամոխելու համար առկա յեղած փոխադրական միջոցներով այն հաշվով, վորպեսզի սպերմայի ստացման մոմենտից մինչև նրա ոժանդակ կայանում ոգտագործելը 24 ժամից ավել չտեի:

Ի տարբերություն հիմնականի, ոժանդակ կայանն աշխատում է հիմնական կայաններից փոխադրված սպերմայով: Սպերմայի փոխադրման և սերմնափորման համար անհրաժեշտ

դործիքներն ու նյութերը (տեղամասները, փորձանոթները, հա-
յեխները և այլն) ամբողջով և՛ օժանդակ կայանին:

5. Վարակիչ հիվանդութիւնների նկատմամբ ասպահով
տնտեսութիւններից անասպահով տնտեսութիւններ սպերմայի
փոխադրումը թույլատրւում է յուրաքանչյուր առանձին դեպ-
քում շրջանի անասնաբուծի կողմից, վերը պարտաւոր է տալ
տեխնիկ-սերմնավորողին ցուցմունքներ՝ ձեռնարկելու անհրա-
ժեշտ միջոցառումներ, կանխելու ինֆեկցիայի տարածման հը-
նարավորութիւնը և անասպահով տնտեսութիւններից արհեստա-
կան սերմնավորման կայան հետ բերված առարկաների ախտա-
դերձելու տեխնիկայի մասին:

6. Արհեստական սերմնավորման համար հիմնական կամ ու-
ժանդակ կայաններին (միջ ալիւլի քան յերեք կիլոմետր շառա-
վիղով) կարող են կցվել կովերի մանր նախիրներ, վորոնց
համար աննպատակահարմար է ինքնուրույն կայաններ կազմա-
կերպել: Կցումը կատարւում է հողրաժնի դիտութեամբ և
թույլտւութեամբ:

II. ԿԱԴՐԵՐԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄԸ

1. Արհեստական սերմնավորումն սկսելուց մեկ և կեսից
մինչև յերկու ամիս առաջ, հողրաժնիները կազմակերպւում և
անց են կացնում արհեստական սերմնավորման տեխնիկներին և
նրանց ոգնականների պատրաստման դասընթացներ: Նախորդ
տարիներում պատրաստված տեխնիկ սերմնավորողներն ու նը-
րանց ոգնականները վերապատրաստման դասընթացներն անց-
նում են կրճատ ծրագրով:

2. Տեխնիկ-սերմնավորողների պատրաստման դասընթաց-
ները կոմպլեկտավորւում են՝

ա) կոչտնտեսութիւնների տեխնիկ-անասնապահներից

բ) կոչտնտեսականներից ու կոչտնտեսահիներէց, առաջին
հերթին՝ անասնապահական բրիգադների կազմից և նախորդ
տարիներում արհեստական սերմնավորման կայաններում աշ-
խատողներից:

3. Կուրսերի համար թեկնածուներ ընտրելիս անպայման
մասնակցում է արհեստական սերմնավորման հրահանգիչը կամ
յենթաշրջանային ղոռտեխնիկը:

4. Արհեստական սերմնավորման հրահանգիչներին ու տեխ-

նիկներին պատրաստման դասընթացներն անց են կացւում
ԽՍՀՄ-ի Հողթողկոմատի կողմից հաստատված ծրագրով:
Պատրաստման տեղութիւնը պետք է լինի միջ պակաս մեկ ամ-
սից:

5. Դասընթացների աշխատանքների արդյունքներն ամփո-
փելու և սովորողների դիտելիքներն ստուգելու համար անհրա-
ժեշտ է կազմակերպել վորակավորող հանձնաժողովներ: Տեխ-
նիկ-սերմնավորողների դիտելիքների ստուգումն անց է կաց-
ւում արհեստական սերմնավորման տեսչի մասնակցութեամբ:
Սմեն մի քննութիւն տվողին, հողային որդանների կողմից
տրվում է դասընթացներն ավարտելու մասին վկայական, նը-
շելով առաջադիմութեան թիւնշանները:

III. ՍԵՐՄՆԱՎՈՐՄԱՆ ԿԱՅԱՆՆԵՐԸ ՇԵՆՔԵՐՈՎ, ԿԱՇԱՎՈՐՈՒՄՈՎ ՈՒ ԳՈՒՅՔՈՎ ԱՊԱՀՈՎԵԼԸ

1. Կայանները կազմակերպւում են այդ նպատակի համար
հատուկ կառուցված կամ հարմարեցված շէնքերում: Արհես-
տական սերմնավորման կայանների համար հատուկ շէնքերը
կառուցվում է ԽՍՀՄ-ի Հողթողկոմատի կողմից հաստատված
տիպարային նախադժով:

Նույն նախադժով դեկավարվելով, կայանի համար կարելի
յէ հարմարեցնել տնտեսութիւնում յեղած պատրաստի շէնքը:
Շէնքը տաքացնելու համար անհրաժեշտ է ներսում ունենալ
(աղյուսյա) մշտական վառարան: Կայանի շէնքը (լաբորատո-
րիան և ցուլից սպերմա ստանալու ու կովերին սերմնավո-
րելու մանեթը) պետք է լինի տաք, չոր, լուսավոր և բավա-
րարի սանիտարական պահանջներին: Աշխատանքի ժամանակ
ջերմութեան աստիճանը պետք է լինի մոտ 20 աստիճան, սա-
տանումներով՝ 17-25 աստիճանի սահմաններում (ըստ Յելսի-
ուսի):

Աշխատանքի ժամանակ կայանում չի թույլատրւում ջեր-
մութեան ուժեղ տատանումներ. դրա համար կայանի մուտքե-
րը պետք է ունենան հողմարդեյներ (տամբուր): Ծածկոցի տակ
կամ բաց ողում սպերմայի հետ ոչխատանք կատարել չի թույ-
լատրւում:

2. Բարձր ջերմութեան մնասակար ազդեցութիւնից խուսա-

իկելու համար, հարավային չրջաններում կայանները պետք է կառուցել անջնամթափանց նյութից, լուսամուտներով դեպի արևելք իսկ պատերը դուրի և ներսի կողմից սպիտակացնել: Տարվա շոգ ժամանակ պետք է աշխատել վաղ առավոտյան և յերեկոյան:

3. Աշխատանքի ժամանակ լուսավորությունը կայանում պետք է լինի ցրված: Դրա համար արևի կողմից լուսավորվող պատուհանները պետք է վարադուրել բաց դուռնի վարադուրներով (չըղարչից կամ քաթանից): Մանեժի պատուհանի դիմաց դրվում է դաղդահը, վորտեղ և անց է կացվում սերմնավորումը:

4. Անասնաբուժարանների շենքերում չի թույլատրվում հիմնել սերմնավորման կայաններ: Կայաններում արհեստական սերմնավորման համար ոգտադրվող նյութերից բացի ուրիշ դեղորայք պահել չի թույլատրվում:

5. Սերմնավորումից առաջ և աշխատանքի ժամանակ արհեստական սերմնավորման շենքերը պարբերաբար պետք է խնամքով ավտահանվեն՝ սպիտակեցվեն թարմ հանդցրած կրով և լավ ոգափոխվեն:

Կայաններին կցված նախրներում վարակիչ հիվանդություններ հայտնաբերելու դեպքում տեխնիկ-սերմնավորողը պարտավոր է ժամանակավորապես դադարեցնել աշխատանքը, անմիջապես տեղեկացնել չրջանային անասնաբուժական աշխատողներին և ստանալ նրանցից անասնաբուժական միջոցառումների մասին անհրաժեշտ ցուցմունքներ:

6. Յուրաքանչյուր կայան, բացի արհեստական սերմնավորում անցկացնելու հատուկ դործիքներից, պետք է ունենա սղնատեսական սարքավորում՝ համաձայն սույն հրահանգի վերջում գետեղած ցուցակի:

IV. ԱՐՏԱԴՐՈՂՆԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ՆԱԽԱՍՏԱՍՏՈՒՄԸ

1. Ցեղական և վորակական կազմի տեսակետից արտադրող ցուլերը ընտրվում են զոոտեխնիկական տոհմային աշխատանքի պլանին համապատասխան: Արհեստական սերմնավորման թույլատրված արտադրողները պետք է ունենան տվյալներ իրենց ծագման և մթերատվության մասին: Արհեստական սերմնավոր-

ման կայաններում աշխատող արտադրողների նշանակումը և նըրանց կովերին կցումը կատարվում է Պետտոհմաբուժարանների և չրջհոլքաժինների կողմից: Արտադրողների ընտրության համար կազմվում են հանձնաժողովներ հետևյալ կազմով՝ ունեկցիոնների (Պետտոհմաբուժարանների գործունեյության չրջաններում), կամ հոլքաժնի տոհմային դժով աշխատող զոոտեխնիկի (Պետտոհմաբուժարանների գործունեյության չրջաններից դուրս), անասնաբուժի արհեստական սերմնավորման հրահանգչի, ֆերմայի վարիչի և տեխնիկ սերմնավորողի:

2. Արտադրողները իրենց արյան աստիճանով և ծագման մթերատվությամբ բոլոր դեպքերում պետք է լինեն արհեստական սերմնավորման կայաններին կցված կովերից բարձր և պետք է ապահովեն սերնդի արյան աստիճանի ու մթերատվության բարձրացումը և եղտերյերի լավացումը:

3. Բարձրարյուն անասունների գլխակազմ ունեցող տոհմային խորհտեսությունների և կոլտեսսային տոհմային ֆերմաների արհեստական սերմնավորման կայաններում նշանակվում են միայն լավագույն զոտարյուն, պետական տոհմային գրքում գրանցված արտադրողները և առաջին հերթին ըստ իրենց սերնդի ստուգված արտադրողներից:

Տոհմային խորհտեսությունների և տոհմային ֆերմաների արհեստական սերմնավորման կայաններում գտնվող արտադրող ցուլերին լրիվ ոգտադործելու նպատակով նրանց են կցում մտտակա կոլտեսսությունների, կոլտեսսականների և մենատընտեսների կովերը:

4. Ցածր զենեացիաների մեախ անասուն ունեցող տնտեսություններում արհեստական սերմնավորման կայանները, վորպես կանոն, պետք է ոգտադործեն պետական տոհմային գրքում գրանցելու համար սահմանված պահանջները բավարարող պլանային ցեղի արտադրողներ, պահպանելով սույն հրահանգի 4-րդ գլխի յերկրորդ կետը:

5. Անասունների մասսայական մեախղացման չրջանների արհեստական սերմնավորման կայաններում թույլատրվում է ոգտադործել պետական տոհմային գրքում գրանցված պլանային ցեղի արտադրող ցուլեր, իսկ նրանց բացակայության դեպքում՝ չրջանային տոհմային գրքում գրանցվածներից լավագույններին, ապահովելով սույն հրահանգի 4-րդ գլխի 2-րդ կետը:

6. Մեծ բեռնվածութիւն ունեցող արհեստական սերմնավորման կայաններում (մեկ արտադրողին 500-ից ավելի կով), յեթե նրանց միաժամանակ կցված են տոհմային ֆերմաներից բարձր մթերատու կովեր, այդ դեպքում պետք է թույլ տալ ոգտադորձելու միայն ելիտ ու առաջնակարգ այն արտադրողներին, վորոնք պատկանում են բարձր մթերատու և զտարյուն անասունների խմբին և իրենց մթերատուութեան ու եքստերիերի հիմնական նշաններով բարելավող են հանդիսանում: Անասունների մասսայական մետրիզացման շրջանների համար մեծ բեռնվածութիւն ունեցող արհեստական սերմնավորման կայաններում կարելի չէ թույլատրել ոգտադորձելու պետական տոհմային դրքում դրանցված և սույն հրահանգի 4-րդ դիւի 2-րդ կետի պահանջները բավարարող արտադրողներ:

7. Տոհմային ֆերմաներում և տոհմային խորհանտեսութիւններում կովերի կցումն արտադրողներին պետք է կատարվի սելեկցիոն պլանների ու անհատական բոնիտրովկայի դրանցումներին խիստ համապատասխան, իսկ մնացած տնտեսութիւններում՝ համաձայն զուգավորման ու մետրիզացման պլանների և բոնիտրովկայի տվյալների:

8. Արդելվում և՛ արտադրողներով նրանց մոտ ազդակցութեան մեջ գտնվող մայրերի (կովերի) սերմնավորում կատարելը, բացառութեամբ այն դեպքերի, յերբ այդ նախատեսված է սելեկցիոն պլանով և հաստատված է Հողօգտագործարի կողմից:

Մասսայական ազդակցական բուծումը կանխելու նպատակով անհրաժեշտ է արհեստական սերմնավորման կայաններում ցուլերի պարբերական փոխարինում կազմակերպել, կատարելով այդ համապատասխան տոհմային աշխատանքների պլանի, մասավորապես 3-ից 4-րդ տարում: Այդ դեպքում սերմնավորման կայան բերված նոր արտադրողները, վորպես կանոն, իրենց վորակով նախորդներից ավելի բարձր պետք է լինեն:

Ամեն մի արհեստական սերմնավորման կայանում նշանակվում են մեկից—յերկու կամ ավելի արտադրողներ, սելեկցիոն պլանի և անհատական բոնիտրովկայի դրանցումներին համապատասխան:

9. Արհեստական սերմնավորման կայանների բոլոր արտադրողների համար լրացվում են ԽՍՀՄ-ի Հողօգտագործարի

կողմից սահմանված ձևի քարտեր, վորոնց իսկական որինակը պահվում է տնտեսութիւններում, իսկ պատճենները շրջանային հոգրափիններում:

10. Արհեստական սերմնավորման կայաններում թույլատրվում է ոգտադորձել միանգամայն առողջ, անասնաբուժաանխտաբական մշակում անցած արտադրողներ (հետադրոտում բուժեցնելուցի, տուբերկուլյոզի և տրիխոմոնիազիսի):

11. Սերմնավորումն սկսելուց վոչ ուշ քան մեկ և կես—յերկու ամիս առաջ արտադրողներն առանձնացվում են և կերակրվում սույն հրահանգով առաջադրված կերաբաժնով: Արտադրող ցուլերի ընտրութեան և ըստ կայանների բաշխում կատարելու հետ միաժամանակ, շրջանային հրահանգի մասնակցութեամբ պետք է կազմակերպել նրանց սեռական կարողութեան և սերմի վորակի ստուգում:

12. Ստուգվող բոլոր ցուլերին նախապատրաստական շրջանում արհեստական հեշտոց են ծածկել տալիս և սերմ մանրադիտակի տակ հետադրոտում: Արտադրող ցուլերի սերմի վորակը պետք է ստուգել առնվազը հինգ որը մեկ անգամ: Ստուգման որը արտադրող ցուլին պետք է տալ արհեստական հեշտոցի վրա յերկու ծածկում 2-3 ժամ ընդմիջումով: Նախապատրաստական շրջանի վերջին հնգորդակում սերմի վորակի ստուգումը կատարվում է յերկու որը մեկ անգամ:

13. Կայաններին կցված բոլոր արտադրողները սերմնավորման սկզբին պետք է ունենան Մ-4-ից վոչ ցածր զնահատականով սերմ, այսինքն՝ միջին վորակի, վորի մեջ սերմնաբջջներ ի առնվազն 80 տոկոսն ուղղակի առաջընթաց շարժում ունեն:

V. ԱՐՏԱԴՐՈՂՆԵՐԻ ԿԵՐԱԿՐՈՒՄՆ ՈՒ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ

1. Արտադրող ցուլերի կերակրման ու պահպանման ժամանակ պետք է առաջնորդվել հետևյալ հիմնական պայմաններով.

ա) արտադրողներին օպիտակուցային նյութերով և վիտամիններով հարուստ կերերով ապահովելը, — դա բարձրացնում է արտադրողի սեռական ակտիվութիւնը.

բ) կերաբաժնի մեջ հանքային նյութեր մտցնելը.

դ) կերարածին մեջ բաղմապան, վոչ չափազանց ծախարուն թե կոպիտ և թե խտացրած կերերի մոցները:

դ) արտադրող ցուլերին ամեն ուր զբոսանքի հանելը՝ ամուսնի որեկան առնվազն 6-8 ժամ, ձմեռը՝ 4-5 ժամ տեղում թյամբ:

յե) արտադրող ցուլերի ամենուրյա մաքրումը:

Անհրաժեշտ և հաճախակի, առնվազն ամիսը մեկ անգամ արտադրող ցուլերին անասնաբուժական քննության յենթարկել և կշռել:

Արտադրող ցուլերի զբոսանքի լավագույն ձևն և արածացնելը և նրանց լողացումն ամառը, իսկ ձմեռը՝ զբոսանքն ու լծած աշխատանքը, բացառությամբ չափ ավատ յեղանակի (ամառն անձրևային, կամ ձմեռը բուք որերին):

Յուլերին կարելի չե թույլատրել լծած աշխատեցնել նաև ամառը: Ուրիշ շոգ ժամերին (ամառը) ցուլերին չպետք և աշխատեցնել: Յուլերին կարելի չե աշխատեցնել դանդաղ քշելով:

Յուլերին աշխատեցնելու դեպքում պետք և հետևել, վորպեսզի նրանք չձանրաբեռնվեն և չհոգնեն: Յուրաքանչյուր ցուլի լծապարքը պետք և լինի առանձին և խնամքով հարդարած:

2. Արտադրող ցուլերին կերակրելու և խնամելու ժամանակ անհրաժեշտ և հետևել, վորպեսզի նրանք միշտ լինեն «դործարանային մարմնում», այսինքն չճարպկալի, բայց և զուգավորման ժամանակ չկորցնեն իրենց նորմալ դիրությունը: Այդ նպատակով առաջադրվում և ամսական յերկու անգամ քստուղել արտադրողներին կենդանի քաշը:

3. Արտադրող ցուլերի համար լավագույն կերեր են հանդիսանում՝

ա) ձմեռը — լավ վորակի մարգագետնային խոտ ու խտացրած կերեր. (վարսակ, կամ վարսակի, ցորենի թեփի, կորեկի և քուսպի խառնուրդ), ինչպես նաև արմատապտուղներ (լոփ և զադար) կամ լավ վորակի սիլոս:

բ) ամառը — արոտ, մսուրում կանաչ խոտով կերակրելը և նույնն ինչ ձմեռը՝ խտացրած կերերի խառնուրդ ու արմատապտուղներ:

4. Բեղմնավորման չրջանում որեկան 2, իսկ տարբեր որե-

րին 3 ծածկում կատարող տոհմային արտադրող ցուլերի համար առաջադրվում և սահմանել հետևյալ կերարածիները:

Արտադրող ցուլի կենդանի քաշը (կիլոգրամներով)	Յուլին լծած աշխատանք- նելու դեպքում		Չախատացնելու դեպքում	
	Կերի միավոր (կ. գր.)	Մարավող սպիտակ. (կ. գր.)	Կերի միավոր (կ. գր.)	Մարավող սպիտակ. (կ. գր.)
500	8,8	0,73	7,6	0,61
600	9,8	0,81	8,7	0,69
700	10,8	0,89	9,6	0,77
800	11,5	0,96	10,3	0,85
900	12,3	1,04	11,1	0,93
1000	13,2	1,12	12,0	1,00

5. Համաձայն վերևում բերված նորմաների, արտադրող ցուլերին ձմռան չրջանում կերակրելու համար որեկան յերկու, իսկ տարբեր որերին յերեք ծածկում կատարելու և թեթև ֆիզիկական աշխատանքի ժամանակ առաջադրվում և սահմանել հետևյալ որինակելի կերարածիներ՝

ա) Արտադրող ցուլը 600 կգր. կենդանի քաշ ունենալու դեպքում

Մարգագետնային խոտ միջին վորակի	10	կիլոգրամ
կամ տափաստանի խոտ (դանադան հացազգի բույսեր)	10	»
կամ ազվույան խոտ	9	»
նոտ ցրած կերերի խառնուրդ՝		
վարսակ	2½	»
ցորենի թեփ	1½ — 2	»
կորեկ (չարգած վիճակում)	½	»
արևածաղկի քուսպ	¾	»
Արմատապտուղներ (զադար)	5	»
Վոսկրայուր	0,05	»
Կերակրի աղ (կոշա)		աղափ

բ) Արտադրող ցույն 800 կիլոգրամ կենդանի քաշ ունենալու դեպքում.

Մարդագետնային խոտ միջին վորակի	12	կիլոգրամ
կամ տափաստանի խոտ (զանազան հացազգի բույսեր)	12	»
կամ առվույտի խոտ	10	»
Ստացրած կերերի խառնուրդ՝		
վարսակ	3½	»
ցորենի թեփ	2	»
կորեկ (ջարդած վիճակում)	¾	»
արևածաղկի քուսպ	1	»
Արմատապուղներ (զաղար)	6	»
Չոսկրալյուր	0,05	»
Կերակրի աղ (կոշա)		ազատ

6. Յուլերի պոտենցիան բարձրացնելու, մանավանդ բնույթով ածուխյունը բարձր լինելու դեպքում (յուրաքանչյուր որը 3 ծածկում), առաջադրվում է լրացուցիչ կերպով նրանց կերաբաժնին յուրաքանչյուր արտադրողի համար որեկան ավելացնել՝ մինչև 10 լիտր սերղատած կաթ և մինչև 400 գրամ արյան ալյուր:

7. Ամռան շրջանում արտադրող ցուլերը սննդաբար նյութերի զգալի մասը (ընդհանուր պահանջի մինչև 50 տոկոսը) ստանում են արոտում, կամ թե դոմում արվող կանաչ խոտից: Կերերի սննդաբար նյութերի մնացած պակասորդը (մինչև լրիվ նորման) պետք է լրացվի խոտացրած կերերի հաշվին:

8. Որպես կերաբաժնի կոպիտ կերերը պետք է յերկու բաժին անել, իսկ խոտացրած ու հյութալի կերերը՝ յերեք բաժին:

Արտադրող ցուլի ճիշտ կերակրման և պահպանման ցուցանիշներն են՝ լավ պոտենտությունը, ցուլից որեկան վոչ պակաս յերկու ելակուլյատ ստանալը՝ 8-12 խորանարդ սանիմետր ընդհանուր քանակի լավորակ սերմ:

9. Յուլերին ձմեռը պետք է ջրել որեկան 2, իսկ ամառը 3-4 անգամ: Ոմելու ջուրը պետք է լինի լավ վորակի, թարմ ու վոչ էլ շատ սառը (8-10 աստիճան): Յուլերին պետք է ջրել ստանձին դուլից կամ թե խմորից:

10. Արտադրող ցուլերին պետք է պահել հատուկ կառուցված կամ հարմարեցված շենքերում (կացոցներում): Կացոցը պետք է ունենա 2 մետր յերկարություն, 1,5 մետր լայնություն:

Շենքը, վորտեղ պահվում են ցուլերը, պետք է լինի անպայման մաքուր, լուսավոր և չոր: Կացոցի վերևի մասում ամրացվում է տախտակ, վորի վրա գրվում է ցուլի անունը, ցուլը, ծննդյան ժամանակը, կենդանի քաշը և ծագումը:

11. Յուլերին ամեն որ պետք է մաքրել խոզանակով, մարմնի կեղտոտած տեղերը լվանալ ջրով, ինչպես նաև մաքուր վիճակում պահել նրա թլիքը:

12. Կճղակները յերկարանալիս կտրում են տարեկան 2-3 անգամ: Բացի կտրելուց, անհրաժեշտ է ամեն որ նայել և դոմաղրից ու կեղտից մաքրել կճղակները:

13. Յուլի հետ պետք է վարվել մեղմորեն, վստահ, բայց վոչ կոպիտ: Մշտական հաստատ և վստահ վերաբերմունքը ցուլի մեջ առաջացնում է հնազանդություն և յենթարկում: Յուլերի հետ վարվելու հարմարության և անվտանգության տեսակետից, առանձնապես չար ընափորություն ունեցողների նըկատմամբ, անհրաժեշտ է նրանց քթին ող անցկացնել:

Քթի ողը վործված մարդ պետք է անցկացնի (զոոտեխնիկը, անասնաբուժը, տեխնիկ-անասնապահը)՝ հատուկ ունելիքով ծակելով քթի միջնորմի վաղուկ մասը:

VI. ԿԱՅԱՆԻ ԱՆՁՆԱԿԱԶՄԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ՅԵՎ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԲԱՇԽՈՒՄԸ

1. Կայանի աշխատանքի ճիշտ ցուցանիշներն են՝
ա) արհեստական սերմնավորման պլանի կատարումը,
բ) մայր անասունների մաքսիմալ բեղմնավորման տոկոսը,
գ) կովերի բեր դալու (դուգավորման ցանկություն) հըավոգության կանոնավոր կաղմակերպումը և բերի շրջանում պոնվող կովերի լրիվ ընտրությունը:

դ) աշխատանքի տեխնիկայես ճիշտ կատարելը,
յե) սույն հրահանգին և սելեկցիոն տոհմային աշխատանքի պլանին համապատասխան ցուլերի ընտրությունը:

2. Կայանի աշխատանքներն սկսելուց առաջ, շրջնոդրածինը ստուգում է նրա պատրաստականությունը արհեստական սերմնավորման համար (անհրաժեշտ դործիքներով ու նյութերով, սերմնավորող կաղրերով ու արտադրողներով ապահովված յինելը և այլն):

3. Մեկ հրահանգչի կողմից սպասարկվող կայանների քանակը սահմանվում է յեղներով շրջանի տեղիտորելայից և կայանների ցանցի խտությունից:

4. Հրահանգչի (արհեստական սերմնավորման հատուկ դասընթացներն ավարտած զոտեխնիկը) ղեկավարում և վերահսկում է արհեստական սերմնավորման աշխատանքները շրջանի սահմաններում կամ նրան կցված կայանների սահմաններում:

5. Հրահանգչի պարտականությունների մեջ մտնում են՝

ա) սլան կազմելու և նրա կատարելու, նմանապես բոլոր աշխատանքների կանոնավոր անցկացման և նրանց արդյունքների պատասխանատվությունը.

բ) տեխնիկ սերմնավորողներին և մյուս անձնակազմի քննությունն ու պատրաստումը.

գ) կայանների մշտական հրահանգումը.

դ) ազդարանակցության մեջ արհեստական սերմնավորման նշանակության մասին բացատրական աշխատանք տանելը.

յե) հսկողություն՝ նյութերի խնայողաբար ծախսման վերա-

դ) արտադրողների ստուգումը սերմի վորակի նկատմամբ.

ե) հսկողություն՝ արտադրողների դրուժյան նկատմամբ.

ը) հաշվետվությունը ժամանակին ներկայացնելը.

թ) հսկողություն՝ ցուլերի ճիշտ ոգտադրման վրա:

6. Կոլտնտեսություններում արհեստական սերմնավորման գործի կազմակերպելու աշխատանքներին մասնակից են դարձնում նաև ԿԱՖ-ի վարիչներին (բրիգադիրներին):

Ֆերմայի վարիչի (բրիգադիրի) պարտականությունների մեջ մտնում են՝

ա) արհեստական սերմնավորման կայանն աշխատող ձեռքով, գուլքով և տնտեսական կահավորումով, նյութերով և կերերով ապահովելը.

բ) մայրական կազմին ժամանակին նախապատրաստելն ու հսկողությունը, վորպեսզի կայանին կցված կովերի զուգավորումը չկատարվի կողմնակի ցուլերով.

գ) բերի շրջանում գտնվող մայր կովերի քննությունը աշխատանքների ղեկավարումը (տեխնիկ-սերմնավորողի մասնակցությամբ):

7. Սերմնավորման կայանը ղեկավարում և կոլտնտեսություն վարչության կողմից նշանակված տեխնիկ-սերմնավորողը:

Տեխնիկ-սերմնավորողի պարտականությունների մեջ են մտնում՝

ա) կայանի աշխատանքի սլան կազմելը և նրա կատարումը, արհեստական սերմնավորման կայանի համար շենքի նախապատրաստումն ու կահավորումը.

բ) արհեստական սերմնավորման նշանակության մասին կոլտնտեսականների և մենատնտեսների միջև բացատրական աշխատանք տանելը.

գ) արտադրող ցուլերի նախապատրաստումը և նրանց օերմի վորակի ստուգումը.

դ) սերմի ստուգումը, դնահատումն ու սրակումը.

յե) բեր յեկող մայր կենդանիների քննությունը, արտադրողների կերակրման ու խնամքի վերահսկողությունը.

զ) հիվանդ անասունների առանձնացումը.

ե) հրահանգչին կայանի աշխատանքների վերաբերյալ տեղեկանքներ ներկայացնելը.

ը) կայանի գործիքների և կահավորման հաշվառումն ու պահպանումը.

թ) արհեստական սերմնավորման արդյունքների հաշվառումը:

Իր աշխատանքների մեջ տեխնիկ-սերմնավորողը խստորեն ղեկավարվում է արհեստական սերմնավորման հրահանգով և հրահանգչի ցուցումներով:

8. Արտադրողներին կերակրելու և խնամելու, ինչպես և կերեր ստանալու և պահպանելու համար կոլտնտեսություն վարչությունը նշանակում է պատասխանատու անձնավորություն՝ սերմնավորողի ոգնականի իրավունքներով: Յանկայի յե վորպեսզի ցուլերին խնամողն անցած լինի տեխնիկ-սերմնավորողների պատրաստման դասընթացները լրիվ ծրագրով:

9. Հավաքարարի (լվացողի) պարտականությունների մեջ են մտնում՝ շենքում մաքրություն պահպանելը, ամանեղենի և գործիքների լվանալը, բոցակիզման համար սրվածուսի պատրաստումը, ջուր տաքացնելը, կայանի տաքացումն ու լուսավորումը, կայանի սպիտակացումը, խալաթների լվանալը և այլն:

VII. ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԻ ՅԵՎ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄՆ ՈՒ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄԸ

1. Բոլոր դործիքներն ու նյութերը պետք է պահվեն մաքուր պահարանում:

Աշխատանքն ավարտելուց հետո դործիքները և ամանեղենը վաացվում են 2-3 տոկոսանի յերկածխաթթվային սոդայի դուր լուծույթով (20-30 գրամ սոդա մեկ լիտր ջրին), ապա մաքուր ջրով փոզոզում ու չորացնում:

2. Ծայրիցների և սերմընդունիչների լվանալու և հեշտոցային հայելիների թրջելու համար արհեստական սերմնավորման կայաններում դործադրում են քլորական նատրիումի մեկ տոկոսանի լուծույթ (10 գր. քիմիական մաքուր քլորական նատրիում մեկ լիտր ջրին):

Սպերմայի հետ դործ ունենալու դեպքում, ամանեղենը պետք է լինի միանգամայն չոր, կամ մեկ տոկոսանի քլորական նատրիումի լուծույթով փոզոզված, ըստ վերում փոզոզումից հետո չորացրած ամանեղենը վազ մի դեպքում թույլ չտալ ողտադործել, քանի վոր այդպիսի դեպքում նրա մակերեսի վրա քլորական նատրիումը բյուրեղանում է, վորը կարող է սերմնավորվիչներ վրա կործանիչ ազդեցութուն ունենալ:

3. Սերմնակայաններն ուղարկվում և քիմիադես մաքուր քլորական նատրիում, վորի կշռումը բաթիններով ըստ կարիքի կատարվում է դեղադործական (յեղջուրի) կշեռքներով: Կշեռքի բացակայության դեպքում քլորանատրիումի բաթինները պետք է պատրաստի չրջանային հրահանգիչը և հղված խցանով բանկաներով ուղարկի կայաններին: Քլորական նատրիումի լուծույթը կեղտոտվելուց խուսափելու համար, այդպիսին պետք է պատրաստել ամեն օր:

4. Ծայրիցներն ու սերմընդունիչները լվանալու և հեշտոցային հայելիները թրջելու համար գործադրվող քլորական նատրիումի լուծույթը կարելի յե պատրաստել թորած կամ սոփրական խմելու, բայց յեռացրած ու քամած (ֆիլտրացիայի յենթարկած) ջրով:

Առաջադրվում է լուծույթ պատրաստելու հետեյալ կարգը՝ ջուրը-մաքուր ամանի մեջ յեռացնում են 5-10 բոպե, այնուհետև պաղեցնում, քամում և չափած քանակը յյնում են հղված

խցանով բանկայի մեջ: Կշռած քլորական նատրիումը լուծում են մաքուր, պզոտություն և նստվածք չունեցող ջրի մեջ:

5. Վորովհետև չատ դեպքում ջուրը տարբեր քանակի աղեր և պարունակում, յերբեմն լուծույթ պատրաստելու համար անողտադործելի յե լինում: Այդ պատճառով լուծույթ պատրաստելուց առաջ, կայանում յեղած ջուրը ստուգվում և վորոշվում է արհեստական սերմնավորման համար օրգտադործելու նրա պիտանիությունը:

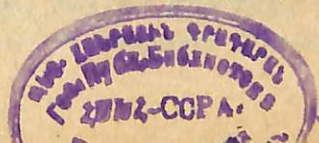
Այդ նպատակով պատրաստում են առանձին-առանձին քլորական նատրիումի 1 տոկոսանի լուծույթ (յուրաքանչյուրից մեկ լիտր), մի բաթինը տեղական ջրով, իսկ մյուսը թորած ջրով: Հետո տարբեր վործանութների մեջ վերցնում են մեկական ի. սմ. սերմ և նրանց վրա դուռչությամբ ավելացնում են՝ մեկի մեջ տեղական ջրի մեջ պատրաստած 5 ի. սմ. լուծույթ, իսկ մյուսի մեջ նույն քանակության թորած ջրի մեջ պատրաստած լուծույթ:

Արվա ընթացքում, յուրաքանչյուր յերկու ժամից հետո մանրադիտակի տակ ստուգվում է նստացրած սերմի ակտիվությունը: Յեթե տեղական ջրով պատրաստած լուծույթով նստացրած սերմի վորակը ցածր է, այդպիսի լուծույթը չի օգտադործվում և պատրաստվում է նոր լուծույթ թորած ջրով:

6. Հաշվիչ կամերայում սերմնաբջիջները հաշվելու համար, յերբ պահանջվում է սերմնաբջիջները սպանել, գործադրվում է քլորական նատրիումի յերեք տոկոսանի լուծույթ (մեկ լիտր ջրին 30 գրամ աղ): Այդ լուծույթն առաղ կերպով սպանում է սերմնաբջիջներին և նրանցով չի կարելի օգտվել այլ նպատակների համար, բացի խառնիչի ընդունարանը (ոեղեր-վուտր) յցները:

7. Չեռերը և գործիքները ախտազերծվում են ապիրում թրջած խմուճներով (տամպոնով): Խմուճները պատրաստում են դիզրոսկոպիկ բամբակից, բամանելով այն տափակ մասերի, վորոնց ներծեցնում են 96 ստիճանի սպիրտով (ոեկտիֆիկատով) և մզելուց հետո, պահելու համար տեղավորում են հղված խցանով բանկայի մեջ:

Արհեստական վաղինայի պտերը ախտահանելու համար խմուճները պատրաստում են 5-6 սանտիմետր արամաղծով, իսկ

կատարել համար 3-4 սանտիմետր տրամագծով: Դենատու-
ջատ սպիրտն արհեստական սերմնավորման աշխատանքի ժամա-
նակ կարելի չէ ոգտադործել միայն վերպես վառելանյութ:

8. Սերմնդուռնիչներն ու չպրիցները վարակադերծվում են
ներսից 65 աստիճանի սպիրտով: 65 աստիճանի սպիրտի լու-
ծույթ պատրաստելու համար վերցնում են 677 խ. սմ. 96 աս-
տիճանի սպիրտ և նրա վրա ավելացնում 323 խ. սմ. ջուր:
Սպիրտի ուժեղությունն ավելի լավ և ստուգել սպիրտաչափով:

9. Հեշտոցային հայելիները և լայն բերանով աղակյա ա-
մանները վարակադերծվում են բոցակիզումով՝ պրիմուսի ուղ-
ղահայաց կրակի վրա: Կարելի չէ ոգտվել նաև սպիրտի խծու-
ծի կամ սպիրտովկայի բոցով:

Բոցակիզման յենթարկած առարկաները պետք է միայն աշ-
քել, այլ վոչ թե կիզել:

10. Վազելինի և վազելինի յուղի ախտադերծումը (ստերի-
լիզացիան) կատարում են ջրի մեջ 20 րոպե յեռացնելով:

Հղկած ապակիով ծածկած վազելինով բանկան դնում են
ջրով ամանի մեջ պրիմուսի վրա: Վազելինով բանկան նախքան
ջրի մեջ իջեցնելը լիցանի վրայից և հատակից (տակից) անց
են կացնում ռետինե խողովակի կտորի լայն գոտի կամ բան-
կայի տակ դնում բամբակի կնձիկ: Ժամանակի հաշվածը (20
րոպե) կատարում են ջրի յեռալու մոմենտից:

VIII. ՍԵՐՍ ՍՏԱՆԱԼԸ

1. Ցուլի ճիշտ կերակրելու և խնամելու դեպքում կտրե-
լի չե տալ միջին հաշվով որեկան 2 ծածկում, իսկ կովերի
մոտոսայական բերի (դուգավորման ցանկովթյան) դալտ ուրե-
րին՝ յերեք ծածկում:

Առաջին ծածկումը կատարվում է առավոտյան, յերկրորդը
յերեկոյան: Յեթե պահանջվում է առավոտյան կամ յերեկոյան
յերկու եյակուլյատ ստանալ, այդ դեպքում կրկնակի ծածկու-
մը կատարվում է առաջին ծածկումից մեկ կամ մեկ և կես ժամ
հետո: Յերբեմն պատահում են դեպքեր, յերբ ցուլերն առաջին
ծածկման ժամանակ տալիս են վոչ լիարժեք եյակուլյատ, սո-
վորաբար քիչ քանակի սերմնարջիներով: Այդպիսի դեպքերում
ստաճադրվում է նախքան ծածկում կատարելը պահել ցուլին

մինչև ուժեղ երեկցիայի սկսելը, վորից հետո անմիջապես
թույլ տալ նրան կրկին ծածկում կատարել:

2. Վորոշ ցուլեր յերկար ժամանակվա ընթացքում կարող
են կատարել 2-3 ծածկում առանց պահանջնելու ստացվող
սերմի քանակն ու վորակը, իսկ մյուսների համար որեկան 1-2
ծածկումը կարող է լինել չափազանց:

Այդպիսի տատանումները նկատվում են վոչ միայն տալ-
բեր ցեղի ցուլերի մեջ, այլև միևնույն ցեղի և հասակի ցու-
լերի մեջ: Այդ պատճառով էլ ցուլերին ոգտադործելիս, պետք
է յուրաքանչյուր ցուլին ունենալ անհատական մոտեցում, ու-
սումնասիրելով նրանց պոտենցիան:

3. Նորմալ զարգացած և առողջ մեծահասակ ցուլը մեկ
անդամ ծածկելիս տալիս է 4-5 խ. սմ. խիտ կամ միջակ, լավ
ակտիվություն ունեցող սերմնարջիներով սերմ:

Իսկ յեթե ցուլը տալիս է 1-2 խ. սմ. նոսր և թույլ ակ-
տիվություն ունեցող սերմ, դա հաճախ ցույց է տալիս, վոր
ցուլը կանոնավոր չի կերակրվում և չի ոգտվում բավականա-
չափ զրոտանքով:

Այդպիսի դեպքերում անհրաժեշտ է անմիջապես լավացնել
ցուլի կերակրման ու պահպանման պայմանները և անպայմա-
նորեն տալ զրոտանք:

4. Սերմի ստացումը կատարվում է 1936 թ. նմուշի
(ԻՅԿ—3 մարկայի) արհեստական հեշտոցի միջոցով: Թույլա-
տրվում է դործադրել նաև 1935 թվի (ԻՅԿ—2) ու 1932 թ.
(ԻՅԿ—1) նմուշների արհեստական հեշտոցներ:

5. Ցուլի ծածկումը թույլատրվում է կատարել միայն կա-
տարելապես առողջ կովերի վրա, վորոնց մոտ բացի այդ, հեշ-
տոցային հայելու միջոցով դնելու ժամանակ հեշտոցում և
արգանդի միջկում թարախային կամ արյունախառն արտածո-
բանք չի հայտնարելված. նույնպես և չի հայտնարելված սե-
ռական որդանների լորձաթաղանթի վրա բծեր կամ բորբոքված
դրություն:

Թույլատրվում է սերմ ստանալ խրտվիլակի վրա ցուլի
ծածկում կատարելով:

6. Յեթե արհեստական հեշտոցը նոր է լվացված ու չո-
բացված, այդ դեպքում նրա ներքին խողովակը բոցակիզված
կորնցանդի միջոցով մաքրում են սպիրտում թրջած բամբակյա

տամպոնով: Յեթե արհեստական հեշտոցը յերկար ժամանակ մնացել է առանց դործադրելու, կամ առաջին անգամ է ուղտա-դործվում սերմ ստանալու համար, այդ դեպքում նրան խնամ-քով լվանում են 2-3 տոկոսային սոդայի լուծույթով, լավ չո-րացնում են մաքուր սրբիչով, վորից հետո միայն ներսը մաք-րում են սպիրտի տամպոնով:

7. Դրանից հետո արհեստական հեշտոցի արտաքին զլանի ծորակով ուետինն խողովակի միջոցով 600-1200 խ. սմ. 50-55 աստիճանի ջուր են լցնում, (նայած չըջապատող ողի ջերմա-տիճանին) այն հաշվով, վորպեսզի ցուլի ծածկելու մոմենտին հեշտոցի ներսի ջերմությունը հավասար լինի 40-42 աստիճա-նի ըստ Յելսիուսի:

8. Արհեստական հեշտոցի խողովակի ներսն իր ամբողջ յերկարությամբ լավ քսվում է բոցակիզված կորնյանդի կամ թե ապակյա յերկար ձողիկի միջոցով ստերիլ վաղելին: Հեշ-տոցի ծայրը, ուր սերմընդունարանն է դրվում, 3-4 սանտի-մետր մնում է առանց վաղելին քսելու: Կարելի չէ ուղտվել մի-այն մաքրված սպիրտակ կամ դեղին վաղելինով: Բորափաղե-լին դործադրել չի թույլատրվում: Աշխատանքի ընթացքում 2-3 սրբ մեկ անգամ վաղելինը պետք է անպայմանորեն ստերիլի-զացիայի յենթարկել:

9. Վաղելին քսելուց հետո սերմընդունիչը հաղցվում է արհեստական հեշտոցի ծայրը և ամրացվում է ուետինն պահի-չով: Նախքան այդ մաքուր ու չոր սերմընդունիչը ախտազեր-ծում են զգուշությամբ բոցակիզելով սրբիմուսի չմրող բոցի վրա, կամ թե լվանում նրան 65 աստիճանի սպիրտով, այնու-հետև լվանում 3-4 անգամ քլորական նատրիումի մեկ տոկո-սանի լուծույթով: Դրանից հետո ուետինն լայնում ծորակի միջով այնքան ող են փչում, մինչև վոր կամերայի ներսի պա-տերը իրար կպչեն:

10. Յուլի ծածկումից առաջ, արհեստական հեշտոցի ա-ղատ ծայրում, ջերմաստիճանը վորոշելու համար 1-2 բույնյով դնում են սպիրտի տամպոնով նախորոք վարակազերծված քի-միական ջերմաչափ: Վաղելնայի ներսի ջերմությունը պետք է լինի 40-42 աստիճան ըստ Յելսիուսի:

11. Յուլը կովի վրա բարձրանալու մոմենտին տևինիկ-սերմնավորողը բռնելով արհեստական հեշտոցը աջ ձեռքում,

ձախով զգուշությամբ բռնում է ցուլի թլիփը և առնադամն ուղղում դեպի արհեստական հեշտոցի անցքը: Ծածկելու ժա-մանակ արհեստական հեշտոցը պետք է բռնել մի քիչ թեք դե-րությամբ, սերմընդունիչով դեպի վեր: Յուլն առնադամը հա-նելու մոմենտին հեշտոցը պետք է շուտ տալ սերմընդունիչով դեպի ներքև, վորպեսզի ամբողջ սերմը հավաքվի սերմընդու-նիչի մեջ: Դրանից հետո արհեստական հեշտոցից խափույն բաց է թողնվում ողը, իսկ սերմով լցված սերմընդունիչը զգուշու-թյամբ հանվում է և ապակյա կախարիչով կամ մաքուր թղ-թով անմիջապես ծածկվում:

12. Դրանից անմիջապես հետո արհեստական հեշտոցից ջուրը թափում են և խնամքով լվանում սնդի և վաղելինի մնացորդներից 2-3 տոկոսանի սոդայի զոլ լուծույթով, մա-քուր տաք ջրով վորոշում, մաքուր սրբիչով լավ սրբում կամ չորացնում:

Ստախ վարելվում է արհեստական հեշտոցը վաղելինից չը-լվացած վիճակում պահել, վորովհետև վաղելինը միանալով ուետինի հետ՝ արագ կերպով փչացնում է նրան:

1932 թ. ИВК—1 և 1935 թ. ИВК—2 նմուշների արհես-տական հեշտոցների նախապատրաստումը կատարվում է նույն յեղանակով, ինչ 36 թ. նմուշինը, լացատրությամբ այն բանի վոր՝

ա) 1932 թ. նմուշի հեշտոցի մեջ ջուրը պետք է լցվի մին-չև պտուտակային խցանի մակարպակը:

բ) 1935 թ. նմուշի արհեստական հեշտոցում՝

1. հեշտոցի ներքին խողովակը ախտահանելուց հետո բո-ղորտի խոռոչով պետք է մաքրել նաև ուետինն՝ ձաղարը,

2. սերմընդունիչը ամրացնել ձաղարի մեջ և ապա՝ ձաղա-րը հաղցնել արհեստական հեշտոցի վրա:

13. Արհեստական հեշտոցով աշխատելիս, վոր մի դեպքում չի կարելի թույլ տալ վորպեսզի ուետինն խողովակը չափադանց ձգված կամ թե մոլորված լինի. յեթե հնչումը լրիվ չէ, այդ դեպքում խողովակի ներքին անցքը չի փակվում: 1935-36 թ. թ. նմուշի արհեստական հեշտոցի մեջ ջրի և ողի քանակը կար-գավորվում է ցուլի առնադամի մեծության համեմատ: Վոր-քան մեծ է առնադամը, այնքան քիչ ջուր է լցվում և ընդ-հակառակը:

Ներսիս և Եսայի Խոզովակը (Կամերան) պիտի հարթ լինի ու բավականաչափ վաղելին քսած: Խոզովակի մեկ մակերեսը խորու ու բորդ է, իսկ մյուսը՝ հարթ: Կամերան հաղցնելիս պետք է հետեւել, վորպեսզի նրա հարթ մակերեսը լինի դարձված դեպի արհեստական հեշտոցի լուսանցքը: Ծածկելու մոմենտին արհեստական հեշտոցի ջերմությունը ներսում պետք է հավասար լինի 40-42 աստիճան ըստ Ցելսիուսի:

Ձի կարելի արագ շարժումով ցուլի առնանգամը դարձնել կամ ձեռքով բռնել, վորովհետեւ ալդպիտի դեպքում ցուլի երկեցիան թուլանում է և նա կոլի վրայից իջնում է:

IX. ՍԵՐՄԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄՆ ՈՒ ԽՈՏԱՆՈՒՄԸ

1. Սերմը ղնահատվում է ըստ ծախսի, դույնի, հոտի, սերմնարջիջների խտության ու ակտիվության: Ծախսը մոտավորվում է սերմնի զանգվածի և չորիցի աստիճանաչափերով (բաժանմունքներով):

2. Ձի թույլատրվում ուղտադործել նեխված հոտ ունեցող կամ վարդադույն-կարմիր, գորշ կամ կանաչավուն դույնի սերմը (թարախախտն ու արյունախտն):

3. Սերմի ակտիվությունն ու խտությունը պետք է անալիզման վորոշել մանրադիտակի տակ: Նրա համար նախորդ բուցակիցած ապակյա ձողիկի բարակ ծայրով կամ թե պիպետ-կայով մաքուր առարկայական ապակու վրա գրվում է մի կաթիլ սերմ ու ծածկվում մաքուր ծածկապակով և այնուհետև զխմվում մանրադիտակի տակ: Կաթիլը պիտի լցնի ծածկապակու տակ յեղած ամբողջ տարածությունը, բայց դուրս չպետք է դա նրա յեղերից:

4. Սերմնարջիջների հաշվվումը կատարում են հաշվային կամերայում: Յերբ էյակուլյատի վորակը հշտելու համար պահանջվում է վորոշել սերմի զիմադրությունը կամ թե պատալողիկ ձև ունեցող սերմնարջիջների քանակը, անհրաժեշտ է ուղավել արհեստական սերմնալորման հատուկ ձեռնարկով:

5. Սերմն հետազոտվում է մանրադիտակի տակ, սովորաբար մեծացնելով 180-ից մինչև 300 անգամ (որչեկալիով 20, սկույարով 10× կամ 15×): Առանց մանրադիտակի աշխատելը կատեգորիկ կերպով արգելվում է: Գնահատումը կատարվում է յերկու ցուցանիշներով:

Ա. Ըստ խտության (սերմնաբջջի ջնեքի քանակը)

Խիտ սերմը նշանակվում է Խ տառով— տեսողության դաշտը լցված է սերմնարջիջների համատարած ցանցով:

Միջակ սերմը նշանակվում է Մ տառով՝ սերմնարջիջների միջև (տեսողության դաշտում) դատարկ տարածություններ են նկատվում:

Նոսր սերմը նշանակվում է Ն տառով՝ տեսողության դաշտում սերմնարջիջները դասավորվում են բավականաչափ բաց տարածություններով:

Յերբ սերմնարջիջները բոլորովին բացակայում են, սերմը նշանակվում է Ս տառով (ազոսպերմիա):

Բ. ըստ սերմնարջիջների շարժունակության (սերմնաբջջի ջնեքի առաջընթաց յեռանդուն շարժման)

Սերմը ղնահատվում է աչքաչափով և ղնահատականի արդյունքը նշանակվում են 5 թվանշանային սխեմով՝

5/5— սերմնարջիջները 100%-ով առաջընթաց շարժում ունենալու դեպքում պայմանորեն նշանակվում են 5 թվանշանով:

4/5— սերմնարջիջները 80 %-ով առաջընթաց շարժում ունենալու դեպքում պայմանորեն նշանակվում են 4 թվանշանով:

3/5— սերմնարջիջները 60 %-ով առաջընթաց շարժում ունենալու դեպքում պայմանորեն նշանակվում են 3 թվանշանով:

2/5— սերմնարջիջները 40 %-ով առաջընթաց շարժում ունենալու դեպքում պայմանորեն նշանակվում են 2 թվանշանով:

1/5— սերմնարջիջները 20 %-ով առաջընթաց շարժում ունենալու դեպքում պայմանորեն նշանակվում են 1 թվանշանով:

Գնահատականը զրանցելիս սերմի խտությունը նշանակվում են տառով, իսկ ակտիվության տեղում թվանշանով:

Յեթե սերմն ունի միայն յերեքուն շարժում ունեցող սերմնարջիջներ, նշանակվում են Յե տառով: Անշարժ սերմնարջիջներով սերմը նշանակվում են Ն տառով (նեկրոսպերմիա):

Որինակ— Խ 4 սերմը խիտ է, սերմնարջիջների մոտ 80 %-ը ուղղադիմ առաջընթաց շարժում ունեն. Մ 3 սերմը միջին խտության է. սերմնարջիջների մոտ 60 %-ը ուղղադիմ առաջընթաց շարժում ունեն և այլն:

Ներքոհիշյալ աղյուսակում բերված են սերմերի գնահատման բոլոր հնարավոր գեղքերը, կատարված մանրադիտակի միջոցով:

Ա Ղ Յ Ո Ւ Ս Ա Կ
ՍԵՐՄԸ ՄԱՆՐԱԴԻՏԱԿԻ ՏԱԿ ԱՁՔԱԶԱՓՈՎ ԳՆԱՀԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Սերմի ակտիվությունը	Նշանակում (թվանշաններով)	Սերմի խտությունը (սերմնաբջջի ճնշման հազարական լիսնելը)			
		Սերմնաբջջի խտությունը սերմի մեջ մեկ սերմնաբջջի մեջ	Սերմնաբջջի խտությունը սերմի մեջ մեկ սերմնաբջջի մեջ	Սերմնաբջջի խտությունը սերմի մեջ մեկ սերմնաբջջի մեջ	Սերմնաբջջի խտությունը սերմի մեջ մեկ սերմնաբջջի մեջ
Սերմնաբջջի խտությունը	«5»	10-5	10-5	10-5	—
«4»	10-4	10-4	10-4	10-4	—
«3»	10-3	10-3	10-3	10-3	—
«2»	10-2	10-2	10-2	10-2	—
«1»	10-1	10-1	10-1	10-1	—
Սերմնաբջջի խտությունը միայն յե- րուրդ շարժում	36	10-36	10-36	10-36	—
Չկա սերմնաբջջի խտու- թյուն	Ն	10-Ն	10-Ն	10-Ն	—

Ծանոթություն.—Աղյուսակում գծված կրկնակի դիմը առանձնացնում է արհեստական սերմնավորման համար պիտանի սերմեր Այդ գծից աջ և վար գնահատվող բոլոր տեսակի սերմերը չեն ոգտագործվում արհեստական սերմնավորման համար և յեն-թակա յեն խոտանման:

X. ՍԵՐՄՆԱԲՋԻՋՆԵՐԻ ՀԱՇՎԵԼԸ

1. Արտադրող ցուլի մեծ բեռնվածության գեղքում (1000 400-ից վոչ պակաս) առաջադրվում է կատարել սերմնաբջջի խտության հաշվում, ոգտակելով հաշվիչ կամ երկրորդ:

2. Այդ բանի համար թորած ջրով, սպիրտով ու յեթերով

նախորդը լվացած ու օետինե լայնից ող փնելով չորացած խառնիչի մեջ մինչև 0,5 նշանը չնորացրած սերմ են ներծծում:

Սերմը պետք է մեծ զգուշությամբ ներծծել, վոչ մի գեղքում թույլ չտալով ավելորդ քանակի ներծծում: Այնուհետև խառնիչը մինչև 101 նշանը լցնում են լորտական նատրիումի 3 տոկոսանի լուծույթ: Լուծույթը նորացնում է սերմը և սպա-նում սերմնաբջջի ճնշման (այդ անհրաժեշտ է ճիշտ հաշվելու համար):

3. Բուլի և ցուցամատի ոգնությունը սեղմում են խառնի-չի յերկու ծայրերն ու 1-3 բուլե թափահարում այն:

Ստանիչի լայն մասում դանդող ապակյա գնդիկի ոգնու-թյամբ թափահարելու ժամանակ սերմը խառնվում է լուծույ-թի հետ: Թափահարելուց հետո խառնիչի մաղանթից 2-3 կա-թիլ խառնուրդ են հանում, վորպեսզի նա լցվի ավելի միա-տար խառնուրդով:

4. Հաշվիչ կամ երկայնի ցանցը նախորդ մաքուր ջրով լվա-նում ու չորացնում են: Այնուհետև ցանցի վրա խառնիչից դրվում է փոքր կաթիլ նորացրած սերմ, վորի մեջ յեղած սերմնաբջջի ճնշման սպանված են և ծածկում ծածկապակով, վո-րը թեթե սեղմում են, մինչև վոր յերեան ոգակներ այն մա-սում, վորտեղ նա կաշում է կամ երկայնի հենաթիթեղներին:

5. Հաշվումը կատարվում է 600 անգամ խոչորացնող մանրադիտակի տակ, վորի տեսողության դաշտում տեղավոր-վում է կամ երկայնի ցանցի մեկ փոքր քառակուսի: Սերմնաբջջի-նեքը հաշվում են 5 մեծ քառակուսիներում՝ 4-ում անկյունագծի ուղղությամբ, իսկ մեկում—մի կողմում:

Ցուրաքանչյուր մեծ քառակուսու մեջ սերմնաբջջի ճնշման հաշվում են փոքր քառակուսիների 4 շարքում և ամեն մի շար-քում 4-ական, այսինքն 16 փոքր քառակուսիներում:

Սերմնաբջջի ճնշման հաշվում լրացուցիչ դժով նշած սահ-մանամերձ (5-րդ) քառակուսիներում:

Այսպիսով սերմնաբջջի ճնշման հաշվում են 80 փոքր քառա-կուսիներում: Հաշվում են միայն այն սերմնաբջջի ճնշման, վո-րոնց դիտակները դանդում են տվյալ քառակուսու մեջ: Յեթե սերմնաբջջի դիտակն ընկած է դժի վրա, այդ գեղքում ձախ և վերի սահմանում ընկած սերմնաբջջի ճնշման համարվում են

քառակուսու ներքը, իսկ դրանից աջ և վար գտնվողները՝ քառակուսուց դուրս:

Ճշտության համար՝ միևնույն խառնուրդից յերկու անգամ պետք է կատարել համընթաց: Յեթե համընթաց ընթացքում ստացված թվերի տարբերությունը 10 տոկոսից ավելի չէ, ապա լցնում են և կատարում հաշվում յերրորդ կամերայում (միևնույն խառնիչից) և դուրս բերում սերմնաբջիջների միջին թիվը յերեք հաշվումից:

6. Մեկ խորանարդ միլիմետր տարածություն վրա սերմնաբջիջների քանակը վորոշելու համար 80 փոքր քառակուսիների սերմնաբջիջները քանակը բազմապատկում են 5-ով, վորովհետև ամեն մի փոքր քառակուսու մակարդակը հավասար է $1/400$ քառակուսի միլիմետրի: Այնուհետև ստացված քանակությունը բազմապատկում են 10-ով, վորովհետև կամերայի խորությունը հավասար է $1/10$ -րդ միլիմետրի, և 200-ով՝ (նոսրացման առտիճանը), վորպեսզի վորոշվի սերմնաբջիջների քանակը մեկ խորանարդ միլիմետրում:

Մեկ խորանարդ սանտիմետրում յեղած սերմնաբջիջների քանակը վորոշելու համար, մեկ խորանարդ միլիմետրում հայտնաբերված քանակությունը բազմապատկում են 1000-ով:

Որինակ— մեկ ծածկելուց ցուրը 5 խորանարդ սանտիմետր սերմ է ավել: 80 փոքր քառակուսիներում հաշվելուց հայտնաբերվել է նրանց մեջ 100 սերմնաբջիջ: Քանի սերմնաբջիջ կա մեկ խորանարդ սանտիմետր սերմի և ստացված ելակուլյատի մեջ:

$C = 100 \times 5 \times 10 \times 200 \times 1000 = 1$ միլիարդ սերմնաբջիջներ՝ մեկ խորանարդ սանտիմետր սերմի մեջ:

Ստացված ելակուլյատի C-ի մեջ կա՝ 1 միլիարդ $\times 5 = 5$ միլիարդ սերմնաբջիջներ:

Գործնականում առաջադրվում է ուղղել C = $\frac{n}{100}$ ֆորմուլայով, վորտեղ C սերմնաբջիջների կենտրոնացումն է միլիարդներով, կամ թե $C = n \times 10$ ֆորմուլայով, վորտեղ C-ն սերմնաբջիջների կենտրոնացումն է միլիոններով, իսկ n համարած սերմնաբջիջների քանակը:

Որինակ՝ համընթաց է 107 սերմնաբջիջ $C = 107 \times 10 = 1070$ միլիոնի: Յերեքու դեպքում էլ սերմը պետք է նոսրացնել 200 անգամ:

1. Կովերի բեր գալուն պետք է հետևեն հովիվը կամ նախապահը և կովիկից: Բեր գալուն ուղեկցում են հետևյալ նշանները՝

ա) բեր գալուց կովերը դառնում են անհանգիստ, բառաչում են, յերբեմն փախչում նախից, սովորականից շատ ջուր խմում, վատ ուտում, կիթը քչացնում, մեջքը կռացնում և վեր բարձրացնում՝ պոչարմատը:

բ) բեր յեկող կովերը սովորաբար հավաքվում են նախիրում խմբերով, իրար վրա թռչում: Պարզ արտահայտված բերի յեկած ժամանակ, կովի վրա այլ կենդանի թռչելուց նա իր մեջքը կռացնում է:

գ) բերի յեկած շատ կովերի հեշտոցից լորձանք է արտահոսում, սեռական շրթունքներն ուռչում են ու կարմրում: Կուցալացում բերի յեկած կովերը մեծ մասամբ կանդնում են այն ժամանակ, յերբ մյուս կովերը պառկած են:

2. Արհեստական սերմնավորման կայանում կովերի բեր գալը անպայման ստուգվում է հեշտոցային հայելու ողնությունով, դնելով հեշտոցն ու արդանդի վրիկը:

Բեր գալու առկայությունը վորոշվում է հետևյալ հիմնական նշաններով՝

ա) լորձունքի արտահոսում՝ հեշտոցից ու արդանդի վրիկից:

բ) արդանդի վրիկն ուռչում, թուլանում և բացվում է:

գ) հեշտոցի և վրիկի զիպերեմիա (կարմրացում):

Բեր գալու ժամանակ արդանդի վրիկը մեծանում է և թուլացման հետևանքով նրա անցքը բացվում է:

Բեր գալու սկզբին արդանդի անցքից թափանցիկ, անգույն հեղուկ է արտահոսում, վորը թրջում է արդանդն ու հեշտոցի խոր ընկած մասերը: Բեր գալու զարգանալու հետ միասին ավելանում է լորձի քանակությունը, կուտակվելով հեշտոցի խոր մասում: Հայելին ներս տանելիս կամ դուրս բերելիս յերկար յերկի նման լորձունք է արտահոսում:

3. Հեշտոցից արտահոսվող լորձունքի բնույթը կախում է նի բեր գալուց՝ բեր գալու սկզբնական շրջանում լորձունքը

Թափանցիկ ու շատ մածուցիկ է լինում, իսկ բերրի վերջին շրջանում լորձուներն սպիտակավուն ու թանձր են դառնում:

Բեր գալու վերջում լորձուներն արտահոսում են արգանդից դադարում ե. այդ ժամանակ արգանդի վզիկի անցքում աննշան քանակությամբ անդունդ լորձուներ են միայն նկատվում: Արգանդի վզիկն ու հեշտոցի խոր ընկած մասը թաց են մնում: Հեշտոցը և արգանդի վզիկը հաճախակի դիպերեմիացված (կարմրած) են:

4. Գովերի բեր գալու տեղում թյունը աստանվում է 6-20 ժամ, յերբեմն և ավելի: Ուստի բեր գալու մոմենտը բաց չբխողնելու նպատակով, սրեկան վոչ պակաս քան յերկու անգամ բեր յեկող կովերին պետք է հայտնաբերել:

Համապատասխան դրան, արհեստական սերմնավորման կայանն աշխատանքներն սրեկան յերկու անգամ պետի կատարել՝ առավոտյան և յերեկոյան 10-12 ժամ ընդմիջումով: Առաջին անգամ, առավոտյան սերմնավորված կովերին առաջադրվում է կրկին սերմնավորել նույն օրը յերեկոյան: Առաջին անգամ յերեկոյան սերմնավորված կովերը կրկնակի սերմնավորման են յենթարկվում հետեյալ օրն առավոտյան:

Յերկրորդ սերմնավորումը կատարվում է անկախ նրանից, վերջացել է արգյոք թե՞ դեռ շարունակվում է կովի բեր գալու ցանկությունը յերկրորդ սերմնավորման մոմենտին: Կրկնակի սերմնավորելն անհրաժեշտ է բեղմնավորման ասիոսն ավելացնելու համար:

5. Վորոչ զեպքերում պատահում են բեր գալու կասկածելի նշաններ: Այդպիսի նշանները կարող են արտահայտվել վոչ միայն կովերի բեր գալու ժամանակ, այլ և նրանց հղիության շրջանում: Այդպիսի զեպքերում հեշտոցային հայելու ուղիւթյամբ պետք է հետազոտել հեշտոցը և արգանդի վզիկը:

Հղիության յերրորդ ամսին հեշտոցում հաճախակի լինում է պղտոր, յերբեմն սպիտակավուն, շատ թանձր ու մածուցիկ լորձուներ: Լորձուներն այս բնույթը մնում է համարյա թե մինչև կովի հղիության վերջը և միայն ծնելուց առաջ այդ լորձուները ջրեկանում է և արտահոսում հեշտոցից թելի նման:

Հղիության կեսից արգանդի վզիկն ամբողջովին փողոզվում է շատ թանձր լորձուներով: Այդ զեպքում արգանդի վզիկը թուլանում և ուռչում է: Նրա առանցքը հորիզոնական դիրքից փոխ-

վում է թեք կամ ուղղահայաց դրության (հղիության 5-ից—7½ ամսում):

Հաճախ այդ ժամանակ արգանդի վզիկը հեշտոցի կամարի տակ է դնվում և իր անցքով զեպել վեր է դարձած լինում:

Կովերի կասկածելի (կեղծ) բեր գալու զեպքում չի թուլալարվում կովի արգանդի վզիկը կատար մոտցել, քանի վոր հղիության զեպքում դրանից կարող է վիժում առաջանալ: Նրման զեպքերում արգանդի վզիկի վրա պետք է յերկու խորանարդ սանաթեմար սերմ սրսկել:

6. Նախարպահն ու կով կթաղը սերմնավորած կովերի վրա պետք է ուժեղ հսկողություն սահմանեն, մանավանդ սերմնավորման 14-րդ օրից հետո: Նման հսկողությունը պետք է շարունակել և հետագայում:

Կովերի բեր գալը կրկնվելու զեպքում անողայման պետք է նրանց տանել սերմնակայան, սերմնավորելու համար. վիժելու զեպքում պետք է անմիջապես հայտնել անասնաբուժին և հրահողություն սահմանել նոր բեր գալը հայտնաբերելու համար:

XII. ՍԵՐՄՆԱՎՈՐՈՒՄ

1. Գովերին սերմնավորում են շնորացված սերմով 0,2-0,5 խ. սմ. զողայով: Թուլալարվում է զործադրել 10 5, 10 4 և 10 5, 10 4 զնահատակների սերմը: Դողայի ծալալը վորոշվում է սերմի վորակով և սերմնավորման յենթակա կովերի քանակով: 10 5 և 10 4 զնահատականով սերմը խորհուրդ չի տրվում սերմնավորման համար 0,5 խ. սմ. զողայից պակաս վերցնել:

2. Այն զեպքերում, յերբ ցուլին կցված են լինում շատ կովեր և պահանջվում է եյակուլյատի խեյալաբար ծախսում, հետևապես փոքր զողայով (0,2-0,3 խ. սմ.) սերմնավորման անհրաժեշտություն՝ հանձնարարվում է հալվիչ կամբարյում հալվել սերմնարջիները և կովերին սերմնավորել մինչև 200 միլլիոն սերմնարջիջ պարունակող սերմի զողայով:

3. Արհեստական սերմնավորման ժամանակ զործադրվող բոլոր զործիքներն ու նյութերը միանգամայն մաքուր ու վարակազերծված պետք է լինեն:

Սերմով լցնելուց առաջ մաքուր չալիցը լվացվում է 65 աստիճանի սպիրտով, ախուհետե սպիրտի հետքերը հետացնելու համար չալիցը հինգ անգամ լվանում են ջրեկան նաու-

բերումի 1 տոկոսանի լուծույթով: Կեղտոտելուց ղերծ լինելու համար չարիցը լվացած լուծույթը չի թուլատրվում հետ լցնել բանկայի մեջ:

4. Նախատրատրատած չարիցի մեջ հալաքում են սերմը. գըրանից հետո չարիցը դնում են կատետրով ուղղահայաց և մըխոցի դեպի ցած շարժումով ամբողջ սերմը հալաքում են չարիցի գլանի մեջ: Այնուհետև նույն գրուկայն մեջ չարիցի միտքը շարժում են վերև, վորի հետևանքով չարիցից ու կատետրից դուրս են մղվում ողբի բշտիկները, մինչև վոր կատետրի ծայրին յերևա սերմի կաթիլ:

Սերմնավորելուց առաջ կատետրի ծայրից վերցնում են մի կաթիլ սերմ և մանրադիտակի տակ ստուգում սերմնաբջջիները շարժումնակութունը:

5. Կովերին սերմնավորում են դողդահում: Հայելին կովի հեշտոցի մեջ մտցնելուց առաջ պետք է բացակիզման միջոցով ախտահանել: Հայելին հեշտությամբ հեշտոցի մեջ մտցնելու համար, նրան նախապես թրջում են քլորական նատրիումի մեկ տոկոսանի լուծույթով:

6. Կովի սեռական օրգանները արտաքին մասերը սրբում են ջրի մեջ թրջած մաքուր բամբակով: Վարակիչ հիվանդությունները տարածումից խուսափելու համար, միևնույն բամբակը յերկու և ավելի կովերի համար ոգտադործելն արգելվում է:

7. Բացած հայելու անցքով կատետրը մտցնում են արդեն ղի վզիկը 1-2 սանտիմետր խորությամբ:

8. Յուրաքանչյուր կովի սերմնավորումից հետո կատետրը գրսի կողմից խնամքով մաքրում են սպիրտում թրջած խծուչով: Այդ դեպքում կատետրը պետք է բռնել հորիզոնական դիրքով, վորպեսզի կատետրի անցքը սպիրտ չանցնի: Յուրաքանչյուր կովի սերմնավորումից հետո հեշտոցային հայելին լվանում են դու ջրով լվացարանի տակ, մաքուր սրբիչով չորացնում ու բացակիզում:

9. 3-4 սերմնավորումից հետո կատարում են սերմի վորակի կանալու ստուգում: Դրա համար կատետրի ծայրից վերցնում են մի կաթիլ սերմ և մանրադիտակի տակ հետազոտում: Սերմի վորակի սուր իջեցման դեպքում սերմը խտանում են:

10. Սերմը լիովին փայտելուց հետո չարիցը մի քանի օն-

դամ լվացվում է քլորական նատրիումի մի տոկոսանի լուծույթով, այնուհետև 65 աստիճանի սպիրտով ու դրվում հատուկ պատվանդանի վրա:

Նախքան ուրիշ ցուլից կամ ուրիշ ծածկումից սերմ վերցնելը չարիցի ներքո անպայման մի քանի անգամ լվացվում է քլորական նատրիումի մեկ տոկոսանի լուծույթով, այնուհետև սպիրտով, ապա սպիրտը հեռացնելու համար նորից լվանում են քլորական նատրիումի մի տոկոսանի լուծույթով:

Աշխատանքը վերջացնելուց հետո չարիցը խնամքով լվացվում է ներսից ու դրսից յեռացրած ու քամած ջրով, վորից հետո փողոզվում է 65 աստիճանի սպիրտով, փաթաթվում մաքուր թղթով և պահվում պահարանում հատուկ պատվանդանի վրա:

XIII. ՍԵՐՄԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ ՅԵՎ ՓՈԽԱԴՐՈՒՄԸ

1. Սերմի պահպանումն ու փոխադրումը կատարվում է բարձրարժեք տոհմային արտադրողներին մաքսիմալ չափով օգտադործելու նպատակով կամ թե սեղեկցիոն աշխատանքի պլանով տվյալ ցուլին կցված ուրիշ կոլտնտեսություններում դանվող կովերին սերմնավորելու համար:

2. Սերմի պահելն ու փոխադրելը թուլատրվում է կատարել 12 ժամվա սահմաններում— ստանալու մոմենտից մինչև նրա լրիվ օգտադործելը մոտ 20 աստիճան ջերմության ջերմության դեպքում և մինչև 24 ժամի սահմաններում— 8-12 աստիճան ջերմության դեպքում:

3. Նայած պահելու ժամկետին և փոխադրական միջոցներին (ձի, հեծանիվ, ավտոմեքենա, աղավնի, շուն և այլն) սահմանվում է սերմի փոխադրություն կատարելու հնարավոր տարածությունը:

4. Սերմը պահվում ու փոխադրվում է չնոսրացված վիճակում, ապալյա փորձանոթների մեջ: Փորձանոթները մաքուր լվացվում են սողայի 2-3 տոկոսանի դու լուծույթով, հետո լվանում են սովորական դու ջրով. 15-20 րոպեյի բնթացքում յեռացնում են Ֆիլտրած ջրում, ծայրերը բամբակ փաթաթած պինդետի օգնությամբ վողոզում են յեռացող ջրում, չորացնում են և փաթաթում մաքուր թղթի մեջ: Փորձանոթների

փաթաթանը ղնում են Ֆիլարի թղթի վրա, բերանը զեպի ցած ուղղված:

Փորձանոթների կեղեվյա խցանները լվացվում են սուղային զուլ լուծույթով, 15-20 րոպե յետոյ լվացնում են, հետո չորացնում և փաթաթում մաքուր թղթի մեջ: Չոր փորձանոթները և խցանները պահվում են հղկած խցանով ապակյա անոթում:

5. Ստացված սերմն անմիջապես հետազոտում են մանրադիտակի տակ: Պահելու և փոխադրման համար թուլյատրվում է ուղտազործել 10 5, 10 4 և 10 5, 10 4 գնահատակի սերմերը:

Սերմը չնորսացրած վիճակում լցվում է փոքրիկ փորձանոթի մեջ, վրայից լցնում են ստերիլիզացիայի յենթարկված բժշկական վաղելիների յուղ 0.5 սմ. շերտով, և ծածկում կեղևի խցանով:

6. Սերմի փոխադրումը կատարվում է «Տուրիստ» տերմոսով կամ այլ ջերմություն չհաղորդող փաթաթանով:

Սերմը մինչև 12 ժամ պահելու դեպքում, տերմոսի մեջ լցնում են 15-20 աստիճանի Յելսիուսի ջերմություն ունեցող ջուր:

Ծանոթություն.— Փոստային աղամիսների մեջնոցով սերմը փոխադրելու դեպքում, սերմով չի փոքր (կարճացրած) փորձանոթները անդամորում են հատուկ հազցվող պայուսակներում: Աղամիսները վարժեցումը, պայուսակներ հազցնելը և բաց թողնելը կատարվում է փոստի աղամիսների համար սահմանված կանոններին համապատասխան:

Սերմը շնորով տեղափոխելու դեպքում, զեկալարվում են սպասարկող շների վարժեցման և ուղտազործման սովորական կանոններով:

7. Սերմով լցված փորձանոթը փաթաթում են բամբակի շերտով, ախուհետև մատլայով և թղթի պիտակով (յառիկ), վրի վրա դրում են սերմը ստանալու որն ու ժամը, արտադրողի համարը և ելակուլյատի համարը: Փաթաթված փորձանոթը տեղափոխում են բերանով զեպի ներքև ուղղված, լայն փորձանոթի մեջ, վրը ծածկում են ներքևից ուտին խցանով, իսկ նրա վերևի (կույր) ծայրին հազցնում են 5 սմ. յերկաթ թուփյան բարակ պատեր ունեցող սետինե խողովակի կախաբիչ: Կախաբիչը մեղմացնում է փորձանոթների հարվածները տերմոսի պատերին և ծառայում է թել ամրացնելու համար: Այնքի լավ է լայն փորձանոթը տեղափոխել բարակ ուտինե պարկի մեջ:

8. Սերմը 24 ժամվա բնթացքում պահելու դեպքում, վրը թուլյատրվում է միայն հետադարձ վայր փոխադրելիս, ստացված և փոքր ու մեծ փորձանոթների մեջ տեղափոխված սերմը կես ժամից հետո փոխադրում են Յելսիուսի 15 աստիճանի ջերմություն ունեցող ջրով տերմոսի մեջ, իսկ կես ժամից հետո նորից Յելսիուսի 8-12 աստիճանի ջերմություն ունեցող ջրով տերմոսի մեջ:

Փորձանոթն անմիջապես 10 աստիճանի ջերմություն ունեցող ջրով տերմոսի մեջ տեղափոխելու դեպքում, սերմը ջերմահալությունից զգալի չափով վատթարանում է և կարող է նույնիսկ սպանվել:

9. Սերմով փորձանոթներն իջեցնում են տերմոսի մեջ այնպես, վր թելերի ծայրերը տերմոսի բերանում մնան, փորտեղ և նրանք սեղմվում են խցանով: Դրանց ուտինե ողակով տերմոսին ամրացնում են նրա մեջ դրված ելակուլյատների բեռնադրերը:

Ջերմոսը փոխադրվում է ուղղահայաց դրությամբ:

10. Պահվող սերմի վաղաժամ տաքանալուց խուսափելու համար, ուղտազործման կայաններում փորձանոթները տերմոսից հանում են մեկ-մեկ՝ սերմի ծախնվելու հերթականությամբ:

Սերմափոխելուց առաջ, փոխադրած սերմի վորակը պետք է անպայման ստուգվի մանրադիտակի տակ: Դրա համար մի կաթիլ սերմը դրվում է առարկայական ապակու վրա և պիպետկայի մեջնոցով նրան ամեղացնում են 2-3 կաթիլ մեկ տուրսային քլորակալի նստրիումի լուծույթ: Նոսրացված սերմը ծածկվում է ծածկապակով և մանրադիտակի տակ տերմոստատում հետազոտվում 35-40 աստիճանի ջերմության պայմաններում:

Անհրաժեշտ է ի նկատի ունենալ, վր պահվող սերմը մինչև նոսրացումը և տաքացումը կարող է անարբող վիճակում գտնվել, այսինքն սերմնաբջիջները կլինեն անշարժ վիճակում: Սերմնաբջիջների ակտիվության պահպանվելը վորոշելու համար, նոսրացրած և տերմոսում տաքացրած սերմի կաթիլն ստուգում են մանրադիտակի տակ: Յեթե նոսրացված և տաքացրած սերմի սերմնաբջիջները մանրադիտակի տակ լավ չարժու-նակություն ունեն, այդ դեպքում այդպիսի սերմնափո-

ընդմեջ կատարում են առանց նոսրացնելու, բայց նախորոք այն մի քանի բույսեր տաքացնում են կայանի շենքում չալիցի կամ փորձանոթի մեջ ըստ Յեթիտեի 17-25 աստիճան ջերմությունում:

11. Սերմնավորելու համար թույլատրվում է ողորդարձել պահված սերմը, յերբ նրա ակտիվությունը վոչ մի դեպքում 3 թվանշանից ցածր չէ: Սերմնավորումը կատարում են չնոսրացված սերմով, 0,5-1,0 խոր, սմ. դողայով:

Սերմի փաթաթումն ու բացումը կատարում են 17-25 աստիճանի ջերմության պայմաններում:

12. Վորպես սերմոստատ կարող է ծառայել ֆաներայից կամ տախտակից պատրաստած արկղ՝ 50 սանտիմետր յերկարությամբ, 20 սմ. լայնությամբ և 30 սմ. բարձրությամբ: Արկղի կափարիչը ունենում է 11 սմ. տրամագիծ ունեցող անցք, ձևը անցկացնելու համար:

Տերմոստատում մանրադիտակի մոտ դնում են ջերմաչափ, ջերմաստիճանին հետևելու համար: Տերմոստատը տաքացնում են նրա մեջ վառվող նավթի լամպայի ջերմությունով, իսկ վորտեղ հնարավորություն կա — ելեկտրականությունով:

XIV. ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՀԱՇՎԱՌՈՒՄՆ ՈՒ ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ

1. Արտադրող ցուլերի սեռական կարողությունը հայտնաբերելու և նրանց զործունեությունը հաշվի առնելու նպատակով արհեստական սերմնավորման կայանում տարվում է տեխնիկ սերմնավորողի որակի: Որադրում գրանցվում են կատարած բոլոր ծածկումները և ելակուլյատի վորակը, անկախ նրանից, սերմն ողորդարձելու՞ յե արդյոք սերմնավորելու համար, թե՞ վոչ: Որադրում պետք է գրանցվեն նաև արտադրողների ծածկելուց հրաժարվելու դեպքերը:

2. Սերմնավորելու համար կայան բերած բոլոր կովերը անպայմանորեն գրանցվում են մատյանում:

3. Տեխնիկ սերմնավորողը յուրաքանչյուր 30 օրվա աշխատանքի մասին չրջհոգրածին տեղեկագիր է ներկայացնում «Հաշվետվություն արհեստական սերմնավորման ընթացքի մասին» ձևով:

Շրջհոգրածին հրահանգին ամփոփելով չրջանի կայանների աշխատանքների մասին ներկայացված տեղեկագրերը, նույնպես

(վոչ ուչ յուրաքանչյուր ամսվա 3-րդ օրից) ներկայացնում է տեղեկագիր հանրապետական Հողծողկոմատին — իսկ վերջինս — ԽՍՀՄ Հողծողկոմատին:

4. Գրախոր գեկուցադրերում յրացուցիչ կերպով պետք է հայտնվի արտադրողներին ողորդարձելու աստիճանի, ինչպես նաև կայանների աշխատանքը ընդլայնող բոլոր այլ մոմենտների մասին:

ԽՍՀՄ ՀԺԿ անասնապահական Գլխավոր Վարչության գյուղատնտեսական կենդանիների արհեստական սերմնավորման ավագ մասնագետ՝ Ծ. Վ. ՈՒԺԻՆ

Համամիութենական անասնապահական գիտահետազոտական ինստիտուտի արհեստական սերմնավորման լաբորատորիայի վարիչ՝ Ո. Ծ. ՆԵՑՄԱՆ

Հավելված № 1

ԽՈՇՈՐ ՅԵՂՋՅՈՒՐԱՎՈՐ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐԶԵՍԱԿԱՆ ՍԵՐՄՆԱՎՈՐՄԱՆ ԿԱՅԱՆԻ ԿԱՀԱՎՈՐՄԱՆ ԼՐԻՎ ԿՈՄՊԼԵԿՏԸ

Ամսաթիվ	Իրերի անունը	Սպեցիֆիկացիան	Քանակը
I. ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ			
1	Մանրադիտակ	Խոշորացում 600 անգամ	1
2	Հեշտոցային հայելի	Մեծ չափի	1
3	»	Փոքր չափի	1
4	Սովորական պրիմուս	—	1
5	Պրիմուսի պահեստի կափարիչները բացակեզման համար	—	2
6	Միկրոշարիցի արգելակներ	—	1
7	Պրիմուսի պահեստի այրիչներ (գալերիկաներ)	—	1
8	Շպրից 1935 թ. նմուշի	Ապակյա	6
9	Արհեստական հեշտոց 1936 թ. նմուշի	—	1
10	Ջերմաչափ	Սենյակի	2
11	»	Քիմիական 0-ից մինչև 120°	2
12	Վերարուժական պինցետներ	20 սանտիմ. յերկարության	1
13	Սպիբոտմուր	Մինչև 96°-ի	2
14	Կապսուլյատորներ (գլալներ)	Յեղջյուրից	1
15	Արհեստական հեշտոցի համար պահեստի կամերաներ	Ռետինից	5

№ համար կարգի	Իրերի անունը	Սպեցիֆիկացիան	Քանակը
16	Կորնցանգ (մեծ)	—	1
17	Սողանակներ (ձեռքի համար)	—	2
18	Կշեռք	Դեղատնային	1
19	Կշուքաբեր	Կոմպլեկտ	1
20	Ամանեղենի համար խողանակներ	Նեղ և լայն	2
II. ԱՄԱՆԵՂԵՆ			
1	Սերմընդունիչներ կափարիչներով	—	6
2	Ձաղարներ	Քիմիակ. 12—15սմ.	2
3	Բանկաներ՝ հղկած խցանով ցածր ձևի	Լայն բերանով 0,5 լիտր	2
4	» » » »	Լայն բերանով ծա- վայլը 100 խ. սմ.	4
5	Ծածկապակի	18×18 սմ.	100
6	Առարկայական ապակի	—	50
7	Բանկաներ ճյուղերի համար	3,5 լիտրանոց	3
8	» սեակտիվների համար	0,5 լիտրանոց	5
9	Ապակյա ձողեր	—	0,5 կգր.
10	Թառ հաստ ապակուց	15—25 սանտիմ.	2
11	Ծավալաչափ գլաններ	0,5 լիտրանոց	2
III. ՆՅՈՒԹԵՐ			
1	Բամբակ	Հիգրոսկոպիկ	1,5—2կգ.
2	Մառլյա (շղարշ)	Սովորական	10 մետր
3	Թուղթ	Ֆիլտրի	50 թերթ
4	»	Փաթաթելու հա- մար բարակ	2 կգ.
5	Վազելին	Դեղին կամ սպի- տակ մաքրած	1—1,5կգ.
6	Ֆերկած խաթթային սողա	Մաքրած	1,5 »
7	Քլորական նստրիում	Քիմիական մաքուր	2,5 »
8	Բամբակ գորշ գույնի	—	2,0 »
IV. ՍԵՐՄԻ ՓՈԽԱԴՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ*)			
1	Տերմոս «Տուրիստ»	1/2 լիտր տարողությ.	2
2	Բակտերիոլոգիական փորձանոթներ	20×100 մմ.	10
3	»	10×70 մմ.	20
4	Ռեակտիվ խցաններ	№ 16	10
5	Կեղևյա խցաններ	№ 2	20
6	Մատնոցներ	—	20
7	Թել (մատնոցների հետ)	—	10 մ.
8	Վազելինի յուղ	Մաքուր	0,5 կգ.
9	Պայուսակներ, աղափսներ և շնեբի միջոցով սերմ փոխադրելու հա- մար (պատրաստվում են տեղում)	Կտրիկ կամ մոր- թուց	ըստ կա- րիքի

*) Ծ ա ն ո թ ու թ յ ու ն. — Այս կահավորումը և նյութերը ուղարկվում են միայն սերմի փոխադրում կատարող կայաններին:

№ համար կարգի	Իրերի անունը	Սպեցիֆիկացիան	Քանակը
V. ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՇԱՎՈՐՈՒՄ (ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱՍԱԿԱՐԱՐՄԱՆ ԳԾՈՎ)			
1	Եմալյա թասեր	—	1
2	Լվացարաններ	—	2
3	Լվացարանի թասեր	—	2
4	Կաթսաներ եմալից 3 լիտրանոց	—	2
5	Խալաթներ	—	2
6	Սրբիչներ	—	4
7	Գոգնոցներ բանիկոնների համար	—	2
8	Պրիմուսի ասեղներ	—	50
9	Դազգահներ ծածկման և սերմնավոր- ման համար	—	2
10	Սեղաններ	—	3
11	Աթոռներ	—	2
12	Պահարան—կահավորման համար	—	1
13	Բիտոններ նավթի և բենզինի համար	—	2
14	Ցինկապատ դույլեր	—	2
15	Կողպեղներ	—	2
16	Նավթ	—	60 լիտր.
17	Բենզին	—	30 »
18	Ոճառ տնտեսական	—	3 կգ.

Հավելված № 2

Ս Ե Ր Մ Ի Ի Ռ Ի Վ Ե Ր Մ Ի Ն Ո Ւ Ղ Ե Գ Ե Ր Ի ձ և ը	
ՍԵՐՄԻ ՓՈԽԱԴՐՄԱՆ ՈՒՂԵԳԻՐԸ	
Սերմի ուղարկելու վայրը	»
Սերմի ստանալու վայրը	»
Ելակուլյատի համարը	»
Արտադրողի համարը	»
Սերմ ստանալու ժամանակը՝ ամիս	թիվ
Ժամ	րոպե
Սերմի գնահատականը ստանալիս	»
Ջերմաստիճանը տեղումսում ուղարկելու ժամանակ	»
Ուղարկողի ստորագրությունը	»
ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱՍԱԿԱՐԱՐՄԱՆ ԳԾՈՎ	
Տերմոսի ստանալու ժամանակը	»
Սերմի սրկման ժամանակը	»
Սերմի ակտիվությունը	»
Սերմնավորումն՝ սկսված է	Ժամ րոպե
Վերջացված է	Ժամ րոպե
ՍԵՐՄԻ ՎԵՐՋԻՆԱՆԻ ՄԱՍԱԿԱՐԱՐՄԱՆ ԳԾՈՎ	
Սերմի վերջին բաժնի ակտիվությունը	»
Ստացողի ստորագրությունը	»

Կ տ ր ո ղ Գ Ե Ր Մ Ի Ն ՈՒՂԵԳԻՐԸ
ՍԵՐՄԻ ՓՈԽԱԴՐՄԱՆ ՈՒՂԵԳԻՐԸ
ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱՍԱԿԱՐԱՐՄԱՆ ԳԾՈՎ

Հանրապետութիւն

τ_{FZ}

Կայանա ՆՁ

Կողմնակցություն

Հարկերի փաժ № 5

Արհեստական սերմավորման կա-
յանների հաշվետվություն ձև № 1:

ԽՍՀՄ ԺԿԽ-ի 1934 թ. 11/IX-ի
 № 2360 զրոգման հիման վրա հաս-
 տատված Ե ԽՍՀՄ Պետպլանի ԺՏՀԿՎ.
 Կոդիկ, 1938 թ. 3/VI-ի № 286 զրոգմ-
 ամբ:

Ներկայացվում է շրջնորդաժնին
վոչխարներին վերաբերյալ յուրաքան-
չյուր ամսի 10-ին, 20-ին և 30-ին՝
գարնանային և աշնանային սերմնա-
վորման ժամանակաշրջանում, խոշոր
յեղջ. անասուններին նկատմամբ յուրա-
քանչյուր ամսի 1-ին:

Z U T L E S L N T P S N T N

ԿՈՎԵՐԻ, ՎՈՋԽԱՐՆԵՐԻ ԱՐԶԵՍՏԱԿԱՆ ՍԵՐՄՆԱՎՈՐՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻ ՄԱՍԻՆ
(ազգերի միություն)

III 194 . . β.

(Տեղեկությունները տրվում են ահող թվերով իրագրավորման կամ պահպանման
սկզբից)

1	2	3	4		5	6
			Մեր միավորված և առաջին անգամ	Ընդամենը		
	Աշխատել են արտադրողները	Նրանցով կատարված և ծածկումներ	Այդ թվում կրկնա, և մեծատնտ, պատկանող մայր անամուկները			
1	2	3	4	5	6	

..... 194 . . B.

(Հաշվետվության ուղարկման ժամանակը)

Կայանի վարիչ (ստորագրութիւն)

Ծանոթութիւն. — Տեղեկութիւնները պետք է տրվեն ըստ յուրաքանչյուր ցեղի արտադրողների առանձին, տալով բոլոր ցեղերի գումարը:

Հանրապետութիւն

Շրջան

Կայան №

Կոլտնտեսութ յունն

Հավելված № 6

Արհեստական սերմնավորման կա-
յաների հաշվեալութուն ձև № 2:

ԽՍՀՄ ժեկո-ի 1934 թ. 11/IX-ի
 № 2360 վոբոչման հիման վրա հաս-
 տատված է ԽՍՀՄ Պետպլանի ժՏՀՀՎ.
 Կոդից, 1938 թ. 3/VI-ի № 286 վոբոչ-
 մամբ:

ՄԻԱՆՎԱԳ.

Ներկայացվում է շրջնողրածնին՝
Լեոյկերի, Վոջթարնեքրի ծնի ավարտու-
մից հետո:

Z U 7 4 6 S 4 0 1 8 3 0 1 2

ԱՐԶԵՍՏԱԿԱՆՈՐԵՆ ՍԵՐՄՆԱՎՈՐՎԱԾ ԿՈՎԷՐԻ, ՎՈԶԽԱՐՆԵՐԻ ԾՆԻ ՄԱՍԻՆ
(աժեխորհը ջնջել)

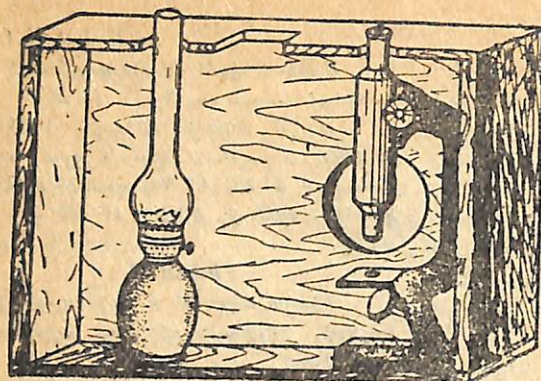
. -by *Elizabeth* 194 . . .

Մայրերի ցեղը	Ծնի սկզբին սերմավոր- ված մայրերի քանակը	Նրանցից		Եւ լիով էն	Ընդամենը են ստացվել լիցիւնս դատւել հոգի նոց	Այլ բիււ ստոված հոգի նոց
		Ծնել են	Ստերջ են մնացել			
1	2	3	4	5	6	7

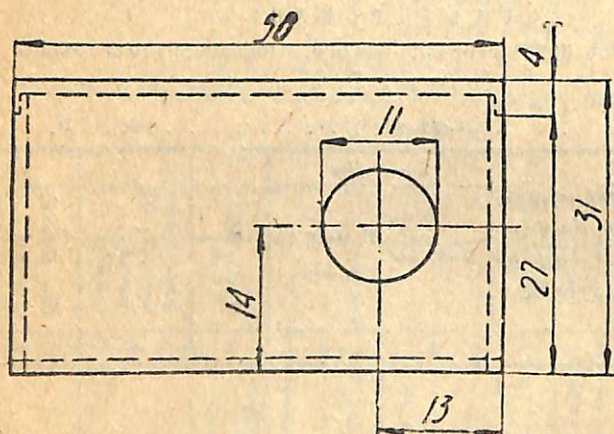
..... 194 . . №.

(Հաշվետվության ուղարկման ժամկետը)

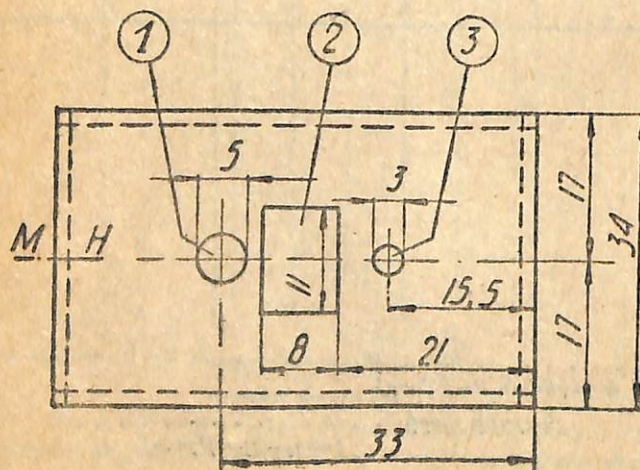
Կայանի վաբիշ՝
(ստորագրութիւնն)

Տերմոսասի քնդա-
նուր տեսքը, սերմի
ակտիվությունը
ստուգելու համար

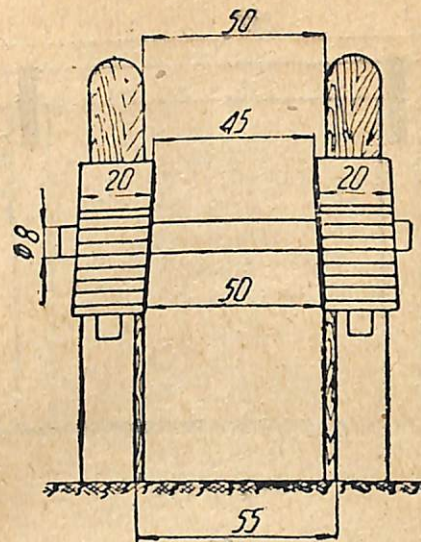

Տեսքը առջևից

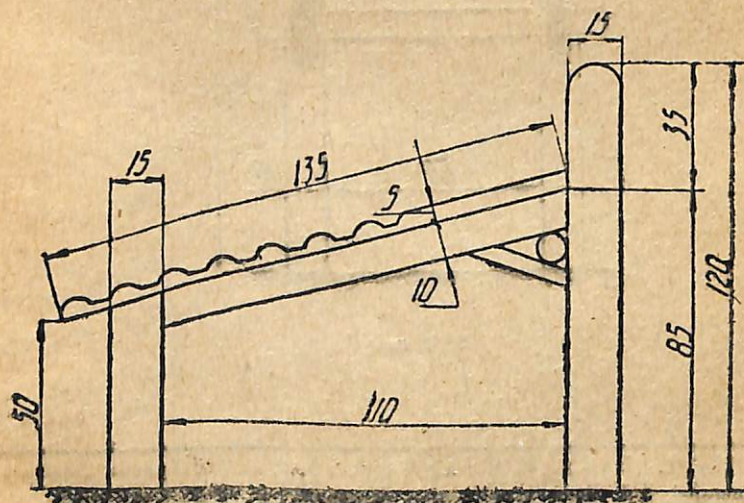

Տերմոսասի
տեսքը վերևից:
1—անցք՝ լամ-
պի ապակու
համար.
2—տերմոսա-
սի անցքը,
ապակեով
ծածկվող.
3—անցք՝
մանրադիսա-
կի համար.

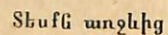
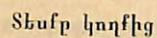
ԳԱԶԳՅՈՒՆ ԴՆՆԻՆԻՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ (չափերը ցույց են տրված սանտիմետրով)

Տեսքը հետևի կողմից

Տեսքը կողմից

Հայպետհրատի տպարան, Յերևան, Լենինի 65

NL0288897

ԳԻՆԵ 1 Ռ.

21.347

ИНСТРУКЦИЯ
ПО ПРОВЕДЕНИЮ ИСКУССТВЕННОГО ОСЕМЕНЕНИЯ
КРУПНОГО РОГАТОГО СКОТА
Армгиз, Ереван, 1940